

Komentaras

2015 08 27

Ką turime daryti, kad neliktume tarptautinės arenos užribyje?

Laikant pirštą ant eksporto rodiklių pulso, vis daugiau nerimo kelia šio Lietuvos ekonomikos variklio techninė būklė ir atsparumas. Iššūkių išorinėje aplinkoje kaip niekad daug, o jų priežastingumo ryšius tampa vis sudėtingiau nustatyti. Pavyzdžiui, visą pasaulį užkrėtusi pastaroji Kinijos rinkų panika – tik vienas iš įrodymų, kaip puikiai globalioje ekonomikoje veikia „drugelio efekto“ teorija. Ir tokių rizikos židinių, galinčių sukelti ekonominį „tornadą“ kitame pasaulio pakrašty yra tikrai ne vienas ir ne du.

Geopolitinės įtampos centrai, pavojingais simptomais čiaudinti Kinija, Europos poliarizacija ir nesėkmingi bandyti paspartinti augimą, pasaulinio masto kiekybinio skatinimo eksperimentas ir sunkiai nusakomos jo pasekmės didina neapibrėžtumą ir verčia svarstyti net keletą galimų scenarijų. **Kaip tokia kontekste nenunykti mažai ir labai atvirai ekonomikai, kaip Lietuva?**

Prasti eksporto dinamikos rodikliai pastaruju metu rodo netik pasikeitusią padėtį išorinėse rinkose. Tai pirmieji simptomai, kad Lietuva, tarsi tįstantis paauglys marškinius, baigia išaugti iki šiol galiojusį eksporto vystymosi modelį. Iš tikrųjų, tarptautinė eksporto konkurencingumo kartelė bei tokios šalies makroekonominės kategorijos, kaip atlyginimų spurtas, darbo jėgos mažėjimas, jos struktūriniai pokyčiai ir pan. baigia sukirti visiškai kito fasono ir dydžio rūbą mūsų eksportuojantiems sektoriams. Tik kyla klausimas, ar pastariesiems pavyks atgauti formą, kad bent išdrįstų jį pasimatuoti?

Kol kas statistiniai rodikliai byloja, kad sunkiai. Vidutiniškai 5 proc. per metus kylantys atlyginimai netrukus privers pamiršti pigios darbo jėgos rinkos privalumus. Darbo rinka Lietuvoje sekli ir čia mes nesame pajėgūs konkuruoti su kitomis didesnėmis Centrinės Rytų Europos šalimis, ką jau kalbėti apie Tolimuosius Rytus. Keletas ašių, į kurias belieka remtis – kurti palankią terpę dirbti ir gyventi, kad pavyktų išlaikyti dar neišvykusius „protus“ ir pritraukti aukštesnės kvalifikacijos darbuotojus. Tik atsikratę pigios darbo jėgos krašto „etiketės“ galime kalbėti apie konkurencingą eksportą ir tolesnę jo plėtrą.

Deja, kol kas Lietuva toli gražu nėra pažangi aukštąsias technologijas vystanti šalis. Mūsų pramonėje vyrauja žemos ir vidutiniškai žemos pridėtinės vertės gamyba, o eksporte aukštųjų technologijų prekės ir paslaugos sudaro tik 6,4 proc. Palyginimui Latvijoje šis rodiklis siekia 9,2 proc., o Estijoje – net 16,3 proc.

Išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai Lietuvoje tesiekia 0,95 proc. BVP – tai perpus mažiau, nei vidutiniškai ES ir net 3,5 karto mažiau nei Šiaurės šalyse. Be to, jei šiose pažangiose valstybėse didžiąją moksliniams tyrimams skirtų lėšų dalį įsisavina privatus sektorius, tai Lietuvoje privataus sektoriaus iniciatyvos pritraukia tik ketvirtadalį visų moksliniams tyrimams ir plėtrai skirtų išlaidų. Prasčiau ES kontekste atrodo tik Kroatija. Santykinai daugiausiai šio „pyrago“ Lietuvoje suvalgo švietimo sektorius. Problema ta, kad švietimo ir privataus sektoriaus sinergija Lietuvoje yra dar labai silpna, tad didžioji dalis švietimo sektoriaus inicijuotų mokslinių tyrimų sunkiai taikomi praktikoje ir realios praktinės gražos negeneruoja.

Prie naujo rados rūbo dygsnių būtinai privalo prisidėti ir valdžia, nes būtent jie kuria sąlygas ir terpę veikti. Išskirtinai palanki verslui aplinka būtų didžiulis Lietuvos privalumas, leidžiantis atsikratyti pilkos dėmės Europos žemėlapyje reputacijos. Šį kelią prieš kelias dešimtis metų pasirinko Estija. Lakoniška ir motyvuojanti mokesčių sistema, efektyvus biurokratinis aparatas, politinė valia ir tvarių viešųjų finansų istorija – tik nedidelė dalis detalių Estijos sėkmės istorijos dėlionėje. Nemenką proveržį Estijai leido pasiekti ryžtingas darbo santykių liberalizavimo sprendimas, įvykdytas itin politiškai nepalankiu metu – nuūžus 2009 m. krizei. Ir tai ne tik nesukėlė emigracijos bangos, priešingai, sušvelnino krizės smūgį. Remiantis statistiniais duomenimis, Estijai emigracijos problema praktiškai svetima. Šiandien ši šalis gali puikuotis didžiausiu Baltijos šalyse tiesioginių užsienio investicijų portfelium, daugiau nei trečdaliu aukštesniu nei Lietuvoje vidutiniu darbo užmokesčiu, puikiais konkurencingumo ir ekonominės laisvės balais bei aukščiausiais inovacijų ir pažangaus verslo rodikliais. Tad, akivaizdu, kad Estijos savęs pozicionavimo pasirinkimas buvo kaip niekad taiklus.

Tuo tarpu mums kol kas tai mažai išvalgyti klodai. Ir tai džiugu, nes dar turime potencialo tobulėti, keistis, persigrupuoti ir vėl atsispyrę sparčiai augti. Tik visa tai priklauso nuo mūsų pačių, kad ir kokiame visuomenės sluoksnyje tūnotume. Turime kloti pamatus Lietuvos ateities plėtrai taip, kad kuo rečiau tektų sugrįžusiems puikų išsilavinimą įgavusiems ir pasaulinės darbo patirties pasisėmusiems emigrantams sakyti „jūsų kvalifikacija Lietuvai per aukšta“. Nes tokiu atveju liksime ne tik Europos, bet ir pasaulio užribyje.

Indrė Genytė-Pikčienė

Vyriausioji analitikė

Mob. tel.: +370 620 78373

Ekonominių tyrimų departamentas | Rinkų tarnyba